

ایزدان شهید شونده

ایزدان شهید شونده یا ایزدان گیاهی ایزدانی هستند که هر بار هنگام دروی خرمن کشته یا شهید می شوند و شهید شدنشان افزونی / برکت به جهان می آورد. این افزون بخشی همه گیاهان و جانوران، هر آنچه که می زید را دربر می گیرد و برخوردار می کند.

یکی از کهنترین استوره های ایزد شهید شونده استورهء میانرودانی دُموزی ست که روگرفت (کپی) و بازگویی ایرانی آن سیاوش یا سیاورشن هست به معنی مرد سیاه یا مردی که اسب سیاه دارد. این نمونه ایرانی درست همانند دُموزی زنی در سرگذشت خود به همراه دارد، نامادری اش، سودابه. در همه نمونه های شناخته شده ایزد گیاهی زنی هست که مادر، خواهر و زن اوست، در اینجا نامادری . سیاوش سیاه هست زیرا از جهان تاریک زیرین آمده است، گیاه سوخته و تیره است و هنگامی که کشته شد و خورش بر زمین ریخت گیاهی از آن خون رُست؛ سیاوشان. سیاوش در پاییز کشته می شود و در بهار به چهره خواجه پیروز / حاجی فیروز باز می گردد، چهره سیاه کرده که گیاه سوخته را نمادسازی می کند و قرمزپوش که خونی ست که به تنش باز آمده، زنده شده است!

گمان پذیرفتنی آن است که رقصیدن و خواندن خواجه پیروز چهره دگرگون شده ای از رقص جادویی و افسون خوانی استوره و آیین کهن است. افزون بر آن خردپذیر است اگر مرد سیاه خردمند نمایشهای روحوی را چهره دگر سان شده سیاوش بدانیم که بسیار می داند و نیکخواه و دلیر است و در برابر بلکامگی و ستمگری و زورگویی ارباب / شاه / کیکاووس و سپس افراسیاب سینه سپر می کند. قربانی کردن انسان آغاز آیین قربانی ست . برابر داده های دینی، ابراهیم پیامبر به فرمان خداوند آهنگ قربانی کردن پسرش اسماعیل داشت و زمانی که از آزمون آمادگی برای پذیرش فرمان الهی سربلند بیرون می آید، خداوند قوچی می فرستد تا ابراهیم آن را به جای اسماعیل قربانی کند. در میان بسیاری از گروه های آغازین انسانی ، تراداد / سنت قربانی کردن درختی ویژه شده نیز به گونه ای جُدسر / مستقل رواج داشته است: در توتمیسم یا توتم باوری، گیاهانی هستند که توتم یک قوم یا یک قبیله اند. (گیاهی ویژه شده، نماد قبیله است و بزرگداشته می شود.) بدین روش که در سراسر سال آن را نمی خوردند یا نمی بُریدند، ولی در روزی برنهاده آن را قربانی می کنند. تراداد یا رسم کشتن درخت هم با افزون بخشی ایزد گیاهی پیوند دارد. (پیترو دلاواله، جهان گرد ایتالیایی که در زمان فرمانروایی صفویان از ایران دیدن کرده، در سفرنامه ی خود نوشته که در روز عاشورا قربانی کردن درخت نخل در طبس را دیده است.) در گذر روزگار، آیین سوگواری بر سیاوش (سوک سیاوش) در ایران به گونه روش همگانی سوگواری درآمد و آن باور افزون بخشی گیاهی همچنان باوری دینی ماند. امروز می

بینیم که شیعیان ایران در آیینهای سوگواری امام حسین نخل (نخلِ کُتل) سرِ دست می کنند. این نخل نمادی هست یادآور پیوستگی آیین با باور به ایزد گیاهی، یا به سخن درستتر باور و آیین کهن نمونه ای بنیادی / سر نمونه ای شده است برای هر گونه سوگواری. (نخل سوگواری ای که در سرزمینهای کویری ایران- برای نمونه در یزد و یا ابیانه- در آیینهای عاشورا سرِ دست می شود، نشانه های آشکاری از سرو و ریخت سرو دارد که جای آن را نخل یا درخت خرما در جنوب ایران در این آیین گرفته است.)

